

CĂLIN FELICIAN FICIOR

ETICA PROFESIONALĂ  
ÎN SCRIERILE SAPIENȚIALE  
ALE VECHIULUI TESTAMENT



PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

**CĂLIN FELICIAN FICIOR**

**ETICA PROFESIONALĂ  
ÎN SCRIERILE SAPIENȚIALE  
ALE VECHIULUI TESTAMENT**

**PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ**

**2020**

***Referenți științifici:***

**Pr. Prof. univ. dr. Ioan Chirilă**

**Pr. Conf. univ. dr. Viorel Popa**

**ISBN 978-606-37-0737-7**

© 2020 Autoarul volumului. Toate drepturile rezervate.  
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice  
mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește  
conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai  
Presa Universitară Clujeană  
Director: Codruța Săcelean  
Str. Hasdeu nr. 51  
400371 Cluj-Napoca, România  
Tel./fax: (+40)-264-597.401  
E-mail: [editura@editura.ubbcluj.ro](mailto:editura@editura.ubbcluj.ro)  
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

## CUPRINS

CUPRINS .....	3
LISTA DE ABREVIERI .....	6
INTRODUCERE.....	7
PRELIMINARII.....	14
1. Stadiul actual al cercetării .....	14
1.1. Literatura de specialitate în limba română .....	14
1.2. Literatura de specialitate în limba străină .....	18
2. Delimitări terminologice .....	23
3. Premisele eticii sapiențiale .....	35
3.1. Premise etice medicale .....	40
3.2. Premise etice juridice .....	49
3.3. Premise etice economice .....	58
4. Categoriile profesionale în scrierile sapiențiale .....	62
1. Știința medicală .....	62
2. Justiție – Dreptate.....	64
3. Economie.....	66
CAP. I. REPERE DE ETICĂ MEDICALĂ – ABORDARE EXEGETICĂ .....	69
1.1. Medicina în scrierile sapiențiale.....	69
1.1.1. Etică medicală .....	69
1.1.2. Boala ca formă de pedagogie divină .....	71
1.1.3. Profilul medicului și rolul său în iconomia vindecării .....	76
1.1.4. Medicamentele și importanța lor în vindecarea bolnavilor.....	81
1.1.5. Încurajarea pacientului – susținerea pacientului .....	86

1.1.6. Indicații profilactice și îndemnuri pentru cei bolnavi .....	90
1.1.7. Plinirea poruncilor dumnezeiești în prevenirea bolilor .....	93
1.1.8. Rolul rugăciunii în vindecare .....	95
1.1.9. Nădejdea și rugăciunea medicului - înțelepciunea vindecătoare .....	104
1.1.10. Acțiunea vindecătoare a cuvântului – logoterapia .....	108
1.1.11. Efectul sanogenetic al optimismului .....	112
1.1.12. Relevanța eticii medicale pentru omul contemporan .....	116
CAP. II REPERE DE ETICĂ JURIDICĂ – ABORDARE EXEGETICĂ.....	136
1.2. Juridicul în scrierile sapiențiale.....	136
1.2.1. Dreptatea în Scrierile sapiențiale.....	136
1.2.2. Dreptatea, rod al perseverenței în Înțelepciune .....	147
1.2.3. Dreptatea ca binecuvântare și nedreptatea ca blestem .....	148
1.2.4. Forța și binecuvântările stării de dreptate .....	151
1.2.5. Adevărul, esența actului de justiție .....	154
1.2.6. Binecuvântarea Adevărului și bestemul minciunii.....	156
1.2.7. Demnitatea de Judecător – o rază a dreptății divine.....	161
1.2.8. Pregătirea judecătorilor - o componentă etică.....	164
1.2.9. Imparțialitate și corupție.....	168
1.2.10. Martorul mincinos .....	173
1.2.11. Pronia divină ca manifestare etică în actul juridic .....	174
1.2.12. Relevanța eticii juridice sapiențiale pentru omul contemporan .....	177
1.3. Economia în scrierile sapiențiale.....	189
1.3.1. Etica dobândirii bogăției .....	189
1.3.2. Bogăția – darul lui Dumnezeu.....	198
1.3.3. Forme incipiente de etică bancară: împrumuturile - girantul.....	203
1.3.4. Planificarea afacerilor .....	209
1.3.5. Corectitudine și competitivitate în afaceri .....	215

1.3.6. Prudența în afaceri.....	219
1.3.7. Negocierea afacerilor .....	223
1.3.8. Rolul conducătorilor în activitatea economică.....	227
<b>1.3.9. Relevanța eticii economice sapiențiale pentru omul contemporan.....</b>	<b>232</b>
<b>BIBLIOGRAFIA.....</b>	<b>248</b>

## LISTA DE ABREVIERI

- \* ABD – *The Anchor Bible Dictionary*
- \* ACCSOT – *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament*
- \* AFTOCJ – *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*
- \* B.1688 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1997).
- \* B.1914 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă*, ediția Sfântului Sinod (București: Tipografia Cărților Bisericești, 1914).
- \* B.1936 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament* (București, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1936).
- \* BHS – *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987).
- \* BOR – *Biserica Ortodoxă Română*
- \* BVA – *Biblia Bartolomeu Anania*
- \* C – *Candela*
- \* DB – *Dicționar Biblic*
- \* DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*
- \* DS – *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique*
- \* ECB – *The Exhaustive Concordance of the Bible*
- \* EDNT – *Exegetical Dictionary of the New Testament*
- \* EIBMBOR – *Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxă Română*
- \* HBC – *Harper's Bible Commentary*
- \* HBD – *Harper's Bible Dictionary*
- \* INT – *Interpretation: a Bible Commentary for Teaching and Preaching*
- \* KJV – *King James version*
- \* LBLA – *La Biblia de Las Americas*
- \* LXX – *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX*, ed Alfred Rahlfs (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935).
- \* MA – *Mitropolia Ardealului*
- \* NAC – *The New American Commentary*
- \* NBD – *New Bible Dictionary*
- \* O – *Ortodoxia*
- \* PSB – *Părinți și Scriitori Bisericești*
- \* RMIE – *Revista de Management și inginerie economică*
- \* RT – *Revista Teologică*
- \* ST – *Studii Teologice*
- \* T – *Tabor*
- \* TWOT – *Theological Wordbook of the Old Testament*
- \* UBS – *United Bible Societies*
- \* VUL – *Biblia Sacra, Iuxta Vulgatam Versionem* (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1975)
- \* WBC – *Word Biblical Commentary*

## INTRODUCERE

Literatura sapiențială a Vechiului Testament este recunoscută prin influența sa asupra formării morale, intelectuale și spirituale a omului. În Sfânta Scriptură, înțelepciunea este acea calitate morală și practică, care ghidează și armonizează caracterul individului, pentru a lua decizii care sunt în același timp drepte și benefice. Incursiunea în literatura înțelepciunii ne va introduce într-o serie de aspecte ale vieții umane, relevante pentru viața fiecărui individ în parte și implicit a relațiilor cu ceilalți indivizi. Literatura sapiențială se înscrie, în această dorință divină de a salva omenirea căzută, dorință a lui Dumnezeu de a reînnoi legămintele și acordurilor sacre cu coroana creației, spre redobândirea stării de har pierdută.

În lipsa unei structurări tematice a scrierilor sapiențiale, am hotărât pentru temele alese, în lucrarea de față, să localizez fiecare proverb din cărțile sapiențiale, în funcție de domeniul profesional abordat, să-l comentez, coroborând versetele pentru o lămurire a subiectului ales. Fiecare proverb, în parte, oferă o învățătură cu o perspectivă nouă, plină de înțelepciune, precum și nouă abordare care ne permite să reevaluăm tot ceea ce ne înconjoară, inclusiv relațiile interpersonale, raportat la câteva domenii științifice, cum ar fi medicina, economia și dreptul. Specificăm faptul că „maniera discursivă a cărților didactico-poetice, nu este cea a unui tratat teologic explicativ, în care teologia să fie expusă axiomatic, ci un discurs pedagogico-liric în care adevărul este exprimat mai degrabă ca apotemă interpretabilă”<sup>1</sup>.

Corpusul scrierilor sapiențiale transmite, pentru generațiile prezente și viitoare, o învățătură ce beneficiază de experiența a multor milenii. Această învățătură se cere pusă în practică, cu promisiunea de a deschide perspective noi în rezolvarea problemelor etice actuale. Dobândirea înțelepciunii, enunțată în scurtele proverbe din Vechiul Testament, este destinată celor ce cred în Dumnezeu sau celor ce-L descoperă pe Dumnezeu, pentru îndrumarea omului pe o cale sigură în viața de zi cu zi. Datorită arealului complex de teme abordate, aceste învățături, odată însușite și puse în practică, conferă o viziune de ansamblu, complexă, de acțiune și, în consecință, a avea rezultate considerabile în orice situație, cu șanse mari spre o reușită sigură.

---

<sup>1</sup> Ioan CHIRILĂ, *Sfânta Scriptură – Cuvântul cuvintelor* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2010), 253.

Lucrarea de față nu se dorește a fi o lucrare științifică, ce va epuiza subiectul ales, ci un punct de plecare în studierea eticii scrierilor sapiențiale. Prin intermediul acestei lucrări, se dorește a oferi puncte de legătură, puncte convergente, între gândirea impregnată de fiorul sacru al poporului evreu, cu modalitatea de abordare actuală a profesiilor alese, oferind o nuanță nouă și în același timp veche, dar nu învechită în domeniului eticii. Din gândirea elevată a poporului evreu, consemnată în Scrierile Sapiențiale ale Sfintei Scripturi, vom extrage versetele elocvente cu tentă etică, iar în comentariile pe text, vom scoate în evidență superioritatea și beneficiile eticii teocentrice a poporului evreu.

Formulările în antiteză ale versetelor culese, unde se îngemănează binele și răul, dreptatea și nedreptatea, viața și moartea, ne permit să considerăm învățătura scrierilor sapiențiale drept o lucrare etică, datorită rolului activ de a influența viața și relațiile sociale dintre oameni. Accentul pus pe valorile morale și condiția umană, din perspectiva revelației divine, menționat în Sfânta Scriptură, oferă eticii un plus de valoare<sup>2</sup>.

Poate că cea mai mare slăbiciune din istorie a fost propunerea mișcării umaniste de redactare a eticii, făcând abstracție de învățătura revelată a înțelepciunii din Sfânta Scriptură. Mai târziu, s-a ajuns la presupunerea că este posibilă separarea eticii de teologie. Studiul eticii de fapt are la bază o structură teologică. Fără îndoială, anticii au încercat să dezvolte o etică seculară în afara presupuzițiilor religioase. În lumea antică nu exista nicio națiune cu o viziune teologică atât de dominantă, asemenea poporului Israel. Încercările moderne de a separa comportamentul etic al omului de datoria față de Dumnezeu sunt inadecvate și ineficiente<sup>3</sup>.

În acest sens se impune reevaluarea eticii din perspectiva Sfintei Scripturi, un adevărat tezaur de învățături revelate<sup>4</sup>. Bogăția de teme, sensuri și modalități de

---

<sup>2</sup> Niciuna dintre civilizațiile antice nu au avut același grad de impact asupra societății, ca acele triburi care formau poporul Israel. O contribuție majoră la cultura lumii a avut-o cartea numită Sfânta Scriptură, un cod al binelui și răului, cu o influență semnificativă în ceea ce privește moralitatea lumii. Judson KNIGHT, Stacy A.McCONNELL, Lawrence W. BAKER, *Ancient Civilizations: Almanac*, vol. 1 (Detroit: UXL, 2000), 88.

<sup>3</sup> Duane A. GARRETT, *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs*, în *NAC 14* (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 1993), 50.

<sup>4</sup> I.P.S. Bartolomeu Valeriu Anania a menționat în mod sugestiv faptul că Sfânta Scriptură stă în fața cititorului „ca o prescură care poate să rămână pâine dospită, poate deveni anafură sau se poate transfigura în Trup euharistic. Trepte de pătrundere, trepte de cunoaștere; trepte de cunoaștere, trepte de inițiere; trepte de inițiere, trepte de sfințenie”. Bartolomeu Valeriu ANANIA, *Introducere în citirea Sfintei Scripturi* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2001), 7.

exprimare, revendică din partea cititorului o abordare diversificată<sup>5</sup>. Cărțile Sfintei Scripturi dedicate genului liric sapiențial mărturisesc, în unanimitate, despre întreaga Sfântă Scriptură că descoperă „toată înțelepciunea” care-l conduce pe om în timpul întregii sale vieți, spre înfăptuirea binelui, a dreptății și îndepărtarea de păcat. Această învățătură, odată cunoscută și pusă în practică, îi conferă celui ce și-o însușește nemurirea: „A ști puterea Ta este rădăcina nemuririi” (Sol 15,3). Tezaurul de sensuri ale Sfintei Scripturi se poate descoperi treptat, pe măsura strădaniei celui interesat de a-și modela viața în conformitate cu exigențele acesteia<sup>6</sup>. O analiză a datelor furnizate de scrierile sapiențiale ale Sfintei Scripturi surprinde plăcut pe oricine se apropie cu credință de ele, prin maximele pline de substanță și prin finețea elaborării lor. Ideile enunțate în aceste scrieri scot la iveală esențe literare privitoare la dimensiuni etice și morale, care vizează diverse medii profesionale, cum ar fi economia, dreptul, medicina. Comentariile Sfinților Părinți sunt de un real ajutor pentru refacerea legăturilor dintre problemele și preocupările sociale prezentate în Vechiul Testament și problemele similare cu care se confruntă lumea de astăzi, oferindu-ne noi perspective pentru a crea punți de legătură între teologie și etică<sup>7</sup>.

În strădania noastră de a aprofunda semnificațiile Scrierilor Sapiențiale ale Vechiului Testament, sunt necesare informații despre contextul social și politic în care acestea au apărut. Coroborând informațiile istorice cu cele ale Sfintei Scripturi, acestea pot constitui o nouă premisă sau „puncte de sprijin pentru conceptul de astăzi, asupra omului”<sup>8</sup>. Literatura înțelepciunii înglobează o tradiție superioară ce propune creșterea omului la umbra binomului cunoaștere-morală. Învățătura înțelepciunii,

---

<sup>5</sup> Citirea repetată a Sfintei Scripturi îi face pe creștini să „interacționeze cu textul ei și, implicit, prin el, cu autorul acestuia, Dumnezeu. Iar prin lucrarea Duhului Sfânt în intervalul dintre text și cititor, Sfânta Scriptură poate deveni mediu al *comuniunii* cu Dumnezeu, Care se descoperă pe Sine *în și prin ea*”. Stelian TOFANĂ, „Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi – O viziune Hrisostomică mereu actuală,” în *Un neobosit slujitor al Bisericii Preasfințitul Episcop-Vicar Vasile Someșanul*, ed. Ioan Chirilă și Cristian Bârsu (Cluj-Napoca: Renașterea, 2008), 372.

<sup>6</sup> „Ignorarea trecutului este un semn de superficialitate.” Andrei MARGA, *Argumentarea* (Cluj-Napoca: Fundația Studiilor Europene, 2006), 26.

<sup>7</sup> Sfântul Vasile cel Mare elogiază virtutea și concomitent disprețuiește viciul, atunci când face referire la folosul învățăturilor Proverbelor. Este evidentă atitudinea de repunere a omului pe calea binelui, prin intermediul învățăturii proverbelor, considerându-le de un real sprijin, un manual etic unde binele și răul, virtutea și viciul sunt elogiare sau blamate. „Proverbele izgonesc în multe feluri viciul și aduc în multe chipuri în locul lui iarăși virtutea, înfrânează limba nedreaptă, instruiesc ochiul ce are căutătură vicleană și stricată, nu îngăduie ca mâini nedrepte să aibă stăpânirea în puterea lor; alungă lenea, osândesc poftelile rușinoase, dau învățături cu privire la prudență și bărbăție, laudă castitatea. Așadar, cel instruit în aceste învățături are o repulsie puternică față de faptele rele, iar prin înclinarea spre mai bine, ca printr-o chemare interioară, capătă dorința binelui.” SF. VASILE CEL MARE, „Omiliile și cuvântări,” în *PSB 1*, trad. Dumitru Fecioru (București: Basilica, 2009), 220.

<sup>8</sup> MARGA, *Argumentarea*, 26.

condensată în cele cinci cărți principale canonice și deuterocanonice (Proverbele, Iov, Ecclesiast, Isus Sirah și Înțelepciunea lui Solomon), a contribuit efectiv la îmbogățirea lingvistică și spirituală a conținutului literaturii Sfintei Scripturi, influențând în mod special formarea și conținutul colecțiilor ulterioare de proverbe. Asimilarea unei părți însemnate a învățăturilor sapiențiale, a condus la dezvoltarea educației etice și astfel la formarea caracterului și a vieții morale din comunitățile evreiești și creștine<sup>9</sup>.

Literatura Sapiențială a Vechiului Testament este până astăzi un izvor nesecat de apă vie, prin profunzimea învățăturilor și a mesajului transmis peste veacuri. Forța mesajului are la temelie pe Dumnezeu ca revelator al voinței Sale pentru „coroana creației”- omul. Învățătura înțelepciunii revelată de Dumnezeu prin oameni aleși, a reușit de-a lungul timpului să transforme mentalități, oameni, popoare, influențându-le în sens pozitiv spre săvârșirea binelui. Înțelepciunea prezentată în Sfânta Scriptură nu este o structură autonomă ce aparține exclusiv omului, ci o revărsare harică pentru cei ce intră și rămân în comuniune cu Dumnezeu, conform citatului: „De cei batjocoritori El râde iar celor smeriți le dă har” (Pilde 3,34)<sup>10</sup>. Deși Înțelepciunea este un atribut ce aparține lui Dumnezeu, omul este chemat spre a se împărtăși de revărsarea înțelepciunii, ca lucrare a Duhului Sfânt, prin rămânerea într-o relație statornică cu Izvorul înțelepciunii.

Textul Sfintei Scripturi ne oferă o multitudine de exemple, învățături legate de comportamentul moral sau imoral al oamenilor din istoria vechiului Israel. Totodată, sunt evidențiate aspecte ce țin de adevăr, corectitudine, dreptate, precum și personaje biblice, ca modele demne de urmat. Menționăm faptul că termenul de etică în scrierile sapiențiale este într-o relație sinergică cu termenul de dreptate.

Scrierile sapiențiale ale Vechiului Testament sunt încântătoare prin stilul elegant de a transmite mesajul divin, ceea ce denotă că autorii acestor scrieri erau oameni aleși, înzestrați cu puterea duhovnicească de pătrundere și înțelegere a mesajului divin și a înțelepciunii divine.

---

<sup>9</sup> Leo G. PERDUE, *Proverbs*, în *INT*, vol. 1 (Louisville: Westminster John Knox Press, 2000), 4.

<sup>10</sup> O pledoarie legată de smerenie ca starea normală a omului, față de Dumnezeu cel infinit, creatorul întregului Univers ne-o oferă Profesorul Virgil Ciomoș care susține că „smerenia nu e o alegere, ci urmarea firească a însăși statutului nostru de ființe finite. Poți să nu fi smerit, dar asta nu înseamnă că ești mai puțin finit ci doar că te-ai pierdut în propriile-ți iluzii. În mod paradoxal dacă nu ne-am asuma finitudinea, adică propria noastră limită, nu vom putea niciodată întâlni infinitul [...] fără asumarea limitei finitului, n-ai nici o șansă să întâlnești infinitul”. Stela-Maria IVANEȘ, Constantin IVANEȘ, *Către noi înșine*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Eikon, 2013), 224-5.

Scrierile Sapiențiale, adânc impregnate de fiorul divin, pot fi considerate un manual de etică, o etică cu un caracter eminamente religios. La baza existenței și manifestărilor în viața de zi cu zi a poporului evreu a stat Teocentrismul, iar scopul învățării și punerii în practică a înțelepciunii a fost acela de a aduce individul în armonie cu „ordinea” stabilită de Dumnezeu<sup>11</sup>. Acțiunile săvârșite conform învățăturilor înțelepciunii Sfintei Scripturi îl duc pe om în proximitatea lui Dumnezeu. Pentru cel ce dobândește înțelepciunea este firesc ca și faptele lui să fie morale, în concordanță cu legiurile dumnezeiești.

Înțelepciunea lui Dumnezeu, concepută din punct de vedere intelectual, este percepută ca incluzând înțelegerea legilor universului, imposibil de atins de om, iar înțelepciunea omenească este considerată ca fiind o calitate etică<sup>12</sup>. Pornind de la afirmația că etica este știința dezvoltată pe conceptele binelui și răului, am considerat important să oferim o atenție deosebită Sfântului Antonie cel Mare, care afirmă că „celui ce nu știe să deosebească binele de rău nu-i este îngăduit de a judeca pe cei buni sau pe cei răi. Căci bun este omul care cunoaște pe Dumnezeu, dar el nu este bun, nu știe nimic și nici nu va ști vreodată. Căci calea cunoștinței lui Dumnezeu este bunătatea”<sup>13</sup>. Mai mult, Sfântul Antonie cel Mare acordă o atenție deosebită faptului de a fi om rațional cu dorința de a evidenția că adevărata raționalitate nu există decât în comuniune cu Dumnezeu, cel ce a sădit în toată creația rațiunea Sa. „Oamenii se socotesc raționali, însă pe nedrept, căci nu sunt raționali. Unii au învățat cuvintele și cărțile vechilor înțelepți. Dar raționali sunt numai aceia care au sufletul rațional, pot să deosebească ce este binele și ce este răul, se feresc de cele rele și vătămătoare sufletului și toată grija o au spre cele bune și folositoare sufletului; iar acestea le săvârșesc cu multă mulțumire către Dumnezeu. Numai aceștia trebuie să se numească oameni raționali”<sup>14</sup>.

Titlul prezentei lucrări, „Etica profesională în scrierile sapiențiale ale Vechiului Testament”, a fost ales pentru a se cerceta interacționarea textului biblic cu segmentul social, din dorința îmbinării studiilor teologice cu studiile manageriale absolvite de către subsemnatul. Scopul acestei cercetări este de a evidenția aspectele

---

<sup>11</sup> David Noel FREEDMAN, *ABD*, vol. 6 (New York : Doubleday, 1996), 920-30.

<sup>12</sup> Samuel Rolles DRIVER, George Buchanan GRAY, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Job* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1921), 244.

<sup>13</sup> SF. ANTONIE CEL MARE, „Învățături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 1999), 22.

<sup>14</sup> SF. ANTONIE CEL MARE, „Învățături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare,” 17.

etice existente în Sfânta Scriptură, mare parte a acestor învățături fiind condensate în scrierile sapiențiale ale Vechiului Testament.

Dorința de a cerceta literatura sapiențială are la bază evidențierea textelor referitoare la reguli de conduită, datoriile față de aproapele, sfaturi și maxime. Au fost identificate mai multe direcții, în plan social, legate de medicină, farmacie, economie, justiție și educație. Lucrările și articolele din acest domeniu, coroborate cu versetele biblice care fac referire la domeniile pe care le-am ales (medicină, economie, justiție, educație) deschid noi orizonturi, spre o mai bună înțelegere a beneficiilor înțelepciunii biblice în viața omului contemporan. În acest sens, lucrarea prezintă încearcă să clarifice sensul noțiunii de etică în plan social și teologic. Prin această prezentare, dorim să facem cunoscut conceptul creștin de morală și să evidențiem faptul că la baza moralei, atât creștine cât și iudaice, stau principii legislative, pe care le întâlnim în întreaga cultură a Orientului Apropiat. Fiecare carte din scrierile sapiențiale ale Vechiului Testament are în conținutul ei norme imperative specifice eticii, legi, reguli de conduită, datorii față de aproapele, reguli legate de onoare, scrieri legate de dobândirea înțelepciunii și roadele înțelepciunii, sfaturi, maxime.

Lucrarea de față este concepută pe o structură ce permite cu ușurință familiarizarea cu temele abordate, începând cu titlul „Etica profesională în scrierile sapiențiale ale Vechiului Testament”, ce ne dezvăluie că domeniul abordat este literatura de înțelepciune revelată a Vechiului Testament. Cuvântul „etică” din titlul lucrării ne conduce cu gândul la ceea ce definește etica și anume, maniera responsabilă de raportare la celelalte ființe umane. În ceea ce privește tipul de relații, prin specificarea „etică profesională”, intrăm cu cercetarea noastră pe domeniul a trei științe: Etică medicală, Etică juridică, Etică economică. Având în vedere că abordăm literatura revelată a Vechiului Testament, responsabilitatea comportamentului etic al omului este inseparabilă de datoria față de Dumnezeu,.

Pledoaria din introducerea lucrării evidențiază superioritatea învățăturilor de înțelepciune ale Sfintei Scripturi, ca învățături etice revelate, ce depășesc simpla orizontalitate rațională a omului.

Preliminariile, ca prim capitol, prezintă receptarea lucrării în literatura de specialitate, delimitări terminologice în ceea ce privește etica și morala, propune sfințenia ca centralitate a obligației etice (Lev 19,2), iar Tora este considerată principala sursă a eticii, respectiv a responsabilității etice transcendente. Premisele eticii sapiențiale propun imitarea lui Dumnezeu, ca perspectivă etică desăvârșită, o

responsabilizare a conștiinței celor ce sunt implicați în legăturile profesionale cu alte persoane în domeniile: medical, juridic și economic.

Abordarea exegetică din capitolele I, II, III, este relevantă pentru a se susține, cu fermitate, încadrarea prezentei lucrări în domeniul eticii, având în vedere cerințele reglementate de literatura sapiențială, ca manieră de raportare la celelalte ființe umane, indiferent de statutul lor (ca fii ai lui Dumnezeu și coroană a creației).

Finalul fiecărui capitol conține o prezentare a relevanței eticii profesionale sapiențiale pentru omul contemporan și necesitatea reconsiderării statutului Sfintei Scripturi ca o autoritate absolută, deținătoarea învățaturii cu un rol formativ etic de necontestat.

În ultimul capitol (concluzii), vom face o scurtă reiterare a aportului substanțial pe care-l oferă literatura sapiențială în reșezarea, reconsiderarea eticii divine, revelată în Sfânta Scriptură, ca etică care responsabilizează omul atât pe orizontală cât și pe verticală, spre desăvârșire.

Motivul întocmirii acestei lucrări are ca scop cercetarea literaturii sapiențiale a diverselor popoare antice și scoaterea în evidență a statutului pe care l-a jucat morala teocentrică – care îl are în centru pe Dumnezeu – în progresul fiecărui popor. Profesorul Nicolae Chițescu susține teoria conform căreia moralitatea religioasă are un aport determinant în dezvoltarea armonioasă a societății umane: „Cine urmărește mersul vieții popoarelor este silit să vadă că progresul moral și social al unui popor stă strâns legat de concepția despre lume și despre viață, pe care i-o formează prin educație, fie religia, fie știința, fie amândouă, completându-se reciproc”<sup>15</sup>.

Tema propusă încearcă o repunere în drept, o revenire la învățătura de înțelepciune a Sfintelor Scripturi. Mesajul revelat al scrierilor sapiențiale are capacitatea să orienteze și să asigure un progres moral și social în societatea desacralizată a zilelor noastre. În lucrarea de față, ne propunem să arătăm corespondența tipică dintre scrierile vechitestamentare, ale filozofilor antici și scrierile Sfinților Părinți, să scoatem în evidență influența scrierilor vechitestamentare asupra scrierilor enunțate mai sus și să identificăm raporturile dintre ele; să evidențiem superioritatea literaturii sapiențiale iudaice a Vechiului Testament (ca literatură revelată) comparativ cu alte învățături de înțelepciune, precum și superioritatea provenită din influența pe care o are autoritatea divină; să oferim repere biblice pentru

---

<sup>15</sup> Nicolae CHIȚESCU, *Problema Educației la popoarele vechi* (București: Cartea de aur, 1939), 79.

etica relațiilor sociale în prezent, precum și redescoperirea actualității învățăturilor de înțelepciune ale Sfintei Scripturi. Pentru a scoate în evidență acest fapt, am optat pentru o abordare exegetică tematică cât și istorico-analitică comparată, dorindu-ne prin aceasta să marcăm superioritatea învățăturilor de înțelepciune ale Sfintei Scripturi.

Se cuvine să mulțumesc Bunului Dumnezeu pentru ajutorul primit de a întocmi această lucrare realizată în cadrul disciplinei Studiul Vechiului Testament, la îndemnul și sub directa coordonare a Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, căruia îi sunt recunoscător că a acceptat și a supravegheat atent buna desfășurare a întregului demers științific și a finalizării prezentei lucrări. Îmi exprim deplina mulțumire pentru creditul acordat pe parcursul acestor ani de cercetare.

## BIBLIOGRAFIA

### I. Ediții ale Sfintei Scripturi

- *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987).
- *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX*, ed Alfred Rahlfs (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935).
- *Biblia Sacra, Iuxta Vulgatam Versionem* (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1975).
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1997).
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament* (București, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1936).
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă*, ediția Sfântului Sinod (București: Tipografia Cărilor Bisericești, 1914).
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1988).
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, (București: EIBMO, 2001).

### II. Dicționare, lexicoane, enciclopedii, concordanțe, gramatici, manuale, cărți de cult

- ACHTEMEIER, Paul J., *Harper's Bible Dictionary* (San Francisco: Harper & Row Publishers, 1985).
- APOSTOL, Pavel et. al., *Dicționar de filozofie* (București: Editura Politică, 1978).
- BALZ, Horst Robert, Gerhard SCHNEIDER, *Exegetical Dictionary of the New Testament*, vol. 1 (Grand Rapids: Eerdmans, 1990).
- BEITZEL, Barry J., *Biblica: Atlasul Bibliei* (București: Litera Internațional, 2011).
- BROMILEY, Geoffrey W., *The International Standard Bible Encyclopedia*, vol. 2 (Grand Rapids: Eerdmans publishing company, 1988).
- COTEANU Ion et. al., *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* (București: Univers Enciclopedic, 1996).
- DOUGLAS, J. D. et. al., *DB* (Oradea: Editura Cartea Creștină, 1995).
- DYER, Charles et. al., *Nelson's Old Testament Survey: Discover the Background, Theology and Meaning of Every Book in the Old Testament* (Nashville: Word Inc, 2001).
- ELWELL, Walter A., COMFORT, Philip Wesley, *Tyndale Bible Dictionary* (Wheaton: Tyndale House Publishers, 2001).
- FREEDMAN, David Noel, *ABD*, vol. 6 (New York : Doubleday, 1996).

- FREEDMAN, David Noel, MYERS, Allen C., BECK, Astrid B., *Eerdmans Dictionary of the Bible* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Co., 2000).
- HARRIS, Robert Laird, ARCHER, Gleason Leonard, WALTKE, Bruce K., *Theological Wordbook of the Old Testament* (Chicago: Moody Press, 1999).
- MALHERBE, Michel, *Enciclopedia religiilor*, vol. 2 (București: Nemira, 2013).
- MCKANE, William, *A Critical and Exegetical Commentary on Jeremiah* (Edinburgh: T&T Clark International, 1986).
- MYERS, Allen C., *The Eerdmans Bible Dictionary* (Grand Rapids: Eerdmans, 1987).
- PACKER, James Innell, TENNEY, Merrill Chapin, WHITE, William, *Nelson's Illustrated Manners and Customs of the Bible* (Nashville: Thomas Nelson, 1997).
- RADMACHER, Earl D., ALLEN, Ronald Barclay, *Nelson's New Illustrated Bible Commentary* (Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1999).
- SILLAMY, Norbert, *Dicționar de psihologie*, trad. Leonard Gavrilu (București: Univers Enciclopedic, 1996).
- SOANES, Catherine, STEVENSON, Angus, *Concise Oxford English Dictionary* (Oxford: Oxford University Press, 2004).
- STRONG, James: *ECB: Showing Every Word of the Text of the Common English Version of the Canonical Books, and Every Occurrence of Each Word in Regular Order* (Ontario: Woodside Bible Fellowship, 1996).
- VILLER, M. et. al., *DS, Doctrine et histoire*, vol. 14 (Paris: Beauchesne, 1990).
- WEBSTER, Merriam, *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary* (Springfield: Merriam-Webster, 2003).
- WOOD, D. R. W., *New Bible Dictionary* (Westmont: InterVarsity Press, 1996).
- YOUNGBLOOD, Ronald F., BRUCE, F.F., HARRISON R. K., *Nelson's New Illustrated Bible Dictionary* (Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1995).

### III. Resurse iudaice

- WIGODER, Geoffrey, *Enciclopedia iudaismului*, trad. Radu Lupan și George Weiner (București: Hasefer, 2006).
- FLAVIUS, Josephus, *Antichități iudaice* (București: Hasefer, 1999).

### IV. Resurse patristice

- CLEMENT ALEXANDRINUL, „Stromatele,” în *PSB* 5, trad. Dumitru Fecioru (București: EIBMBOR, 1982).
- IEROMONAHUL CHIRIL, *Din înțelepciunea Sfinților Părinți ai Bisericii și a vechilor filozofi greci* (Bacău: Editura Bunavestire, 2011).
- ILIE ECDICUL, „Culegere din sentințele înțelepților,” în *Filocalia* 4, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 2000).
- ORIGEN, „Despre principii,” în *PSB* 8, trad. Teodor Bodogae (București: EIBMBOR, 1982).

- SF. ANTONIE CEL MARE, „Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 1999).
- SF. DIADOH AL FOTICEII, „Cuvânt ascetic,” *Filocalia* 1 (București: Harisma, 1999).
- SF. GRIGORIE DE NYSSA, „Scrieri, partea I,” în *PSB* 29, trad. Dumitru Stăniloae și Ioan Buga (București: EIBMBOR, 1982).
- SF. GRIGORIE PALAMA, „Despre cunoștința naturală,” în *Filocalia* 7 (București: Humanitas, 1997).
- SF. IOAN CASIAN, „Cuvânt plin de mult folos,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 1999).
- SF. IOAN CASIAN, „Despre înfrânarea pântecelui,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 1999).
- SF. IOAN GURĂ DE AUR, „Omiliile la Facere,” în *PSB* 21, trad. Dumitru Fecioru (București: EIBMBOR, 1987).
- SF. ISIHIE SINAITUL, „Cuvânt despre trezvie,” în *Filocalia* 6, trad. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 2000).
- SF. MACARIE EGIPTEANUL, „Apoftegme,” în *PSB* 12, trad. Maria-Iuliana Rizeanu, Florin Filimon și Ilie Toader (București: Basilica, 2014).
- SF. MACARIE EGIPTEANUL, „Omiliile,” în *PSB* 12, trad. Maria-Iuliana Rizeanu, Florin Filimon și Ilie Toader (București: Basilica, 2014).
- SF. MARCU ASCETUL, „Despre Botez,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 1999).
- SF. MARCU ASCETUL, „Despre cei ce-și închipuie,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 1999).
- SF. MARCU ASCETUL, „Despre legea duhovnicească,” în *Filocalia* 1, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 1999).
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Ambigua,” în *PSB* 80, trad. Dumitru Stăniloae (București: EIBMBOR, 1983).
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Cele patru sute de capete despre dragoste,” în *Filocalia* 2, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 1999).
- SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Răspunsuri către Talasie,” în *Filocalia* 3, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 1999).
- SF. NICHITA STITHATUL, „Cele 300 de capete despre făptuire,” în *Filocalia* 6, trad. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 2004).
- SF. NICODIM AGHIORITUL, *Deprinderi duhovnicești* (Alba Iulia: Editura Episcopiei Ortodoxe Alba Iulia, 1995).
- SF. NIL ASCETUL, „Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor,” în *Filocalia* 1 (București: Humanitas, 1999).
- SF. TALASIE LIBIANUL, „Despre Dragoste,” în *Filocalia* 4 (București: Harisma, 2000).
- SF. VASILE CEL MARE, „Epistole,” în *PSB* 3 ( în Epistola a II-a, *PSB* 3, trad. Teodor Bodogae (București: Basilica, 2010).

- SF. VASILE CEL MARE, „Omilii și cuvântări,” în *PSB* 1, trad. Dumitru Fecioru (București: Basilica, 2009).
- SF. VASILE CEL MARE, „Scrisori morale și ascetice,” în *PSB* 5, trad. Dumitru Fecioru (București: Basilica, 2013).
- TALASIE LIBIANUL, „Despre Dragoste,” *Filocalia* 4 (București: Harisma, 2000).
- VOICU, Sever J., *Apocrypha*, în *ACCSOT* 15 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2010).

## V. Comentarii biblice

- BARTON, George Aaron, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Ecclesiastes*, (New York: Scribner, 1908).
- BROWN William P., *Ecclesiastes*, în *INT* (Louisville: John Knox Press, 2000).
- BRYAN, Jesse et. al., *Comentario Bíblico Mundo Hispano Oseas-Malaquías* (El Paso: Editorial Mundo Hispano, 2003).
- CARRO, Daniel, POE, José Tomás, ZORZOLI, Rubén O., *Comentario Bíblico Mundo Hispano Proverbios-Cantares* (El Paso: 1993).
- CHARLES, Robert Henry, *Commentary on the Apocrypha of the Old Testament*, vol. 1 (Bellingham, Logos Research Systems, Inc., 2004).
- CLARK, David J., MUNDHENK, Norm, *A Translator's Handbook on the Book of Micah* (London/New York: UBS, 1982).
- CLARKE, Adam, *Proverbs*, în *Clarke's Commentary* (Oregon: Ages Software, 1999).
- Cristian BĂDILĂ et. al., *Septuaginta*, vol. 2 (București: Polirom, 2011).
- David J. A. CLINES, *Job 1-20*, în *WBC* 17 (Dallas: Word Incorporated, 2002).
- DRIVER, Samuel Rolles, George Buchanan GRAY, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Job* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1921).
- ELWELL, Walter A., *Evangelical Commentary of the Bible* (Grand Rapids: Baker Book House).
- FLEMING, Donald C., *Concise Bible Commentary* (Chattanooga: AMG Publishers, 1994).
- FRETHERM, Terence E., *Exodus*, în *INT* (Louisville: John Knox Press, 1991).
- GARRETT, Duane A., *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs*, în *NAC* 14 (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 1993).
- GRAY, George Buchanan, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Isaiah 1-39* (New York: Scribner's Sons, 1912).
- HAYFORD, Jack W., *Hayford's Bible Handbook* (Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1995).
- HENRY, Matthew, *Comentario De La Biblia Matthew Henry En Un Tomo* (Miami: Editorial Unilit, 2003).
- HENRY, Matthew, *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible: Complete and Unabridged in One Volume* (Peabody: Hendrickson, 1996).

- HENRY, Matthew, *Matthew Henry's Concise Commentary* (Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997).
- HERNÁNDEZ, Eduardo A., *LBLA – Biblia De Estudio* (La Habra: Casa Editorial para La Fundacion Biblica Lockman, 2003).
- HUBBARD, David A., OGILVIE, Lloyd J., *Ecclesiastes, Song of Solomon*, în *The Preacher's Commentary Series 16* (Nashville: Thomas Nelson Inc, 1991).
- HUBBARD, David A., OGILVIE, Lloyd J., *Proverbs*, în *The Preacher's Commentary Series 15* (Nashville: Thomas Nelson Inc, 1989).
- HUGHES, Robert B., LANEY, J. Carl, *Tyndale Concise Bible Commentary* (Wheaton: Tyndale House Publishers, 2001).
- JAMIESON, Robert, FAUSSET, A. R., BROWN, David, *A Commentary, Critical and Explanatory, on the Old and New Testaments* (Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997).
- KEIL, Carl Friedrich, DELITZSCH, Franz, *Commentary on the Old Testament* (Peabody: Hendrickson Publishers, 2002).
- MACDONALD, William, FARSTAD, Arthur, *Believer's Bible Commentary: Old and New Testaments* (Nashville: Thomas Nelson, 1997).
- MACINTOSH, A. A., *A Critical and Exegetical Commentary on Hosea* (Edinburgh: T&T Clark International, 1997).
- MAIER, Gerhard, *Evangelia după Ioan*, vol. 6-7 (Korntal: Lumina lumii, 1999).
- MAIER, Gherhard, *Evangelia după Marcu*, în *Comentarii la Noul Testament 3* (Korntal: Lumina lumii, 1999).
- MAYS, James Luther, *Harper's Bible Commentary*, (San Francisco: Harper & Row Publishers, 1988).
- MCCREESH, Thomas P., *Literatura Sapiențială*, în *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură 5*, trad. Dumitru Groșan (Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2009).
- MCGEE, J. Vernon, *Thru the Bible Commentary*, vol. 3 (Nashville: Thomas Nelson, 1997).
- MILLER, John W., *Proverbs*, în *Believers Church Bible Commentary* (Scottsdale: Herald Press, 2004).
- MURPHY, Rowland E., *Proverbs*, în *WBC* (Dallas: Word Incorporated, 2002).
- OESTERLEY, William Oscar Emil, *The Wisdom of Jesus the Son of Sirach or Ecclesiasticus* (Cambridge: Cambridge University Press, 1912).
- OUMET, J. Robert, *Spirituality and Management in search of an organization that shines* (Quebec: To God Go Foundation, 2008).
- PERDUE, Leo G., *Proverbs*, în *INT*, vol. 1 (Louisville: Westminster John Knox Press, 2000).
- PFEIFFER, Charles F., *The Wycliffe Bible Commentary: Old Testament* (Chicago: Moody Press, 1962).
- RADMACHER, Earl D., ALLEN, Ronald Barclay, *Nelson Study Bible: New King James Version* (Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1997).

- REYBURN, William David, *A Handbook on the Book of Job* (New York: UBS, 1992).
- REYBURN, William David, FRY, Euan McG., *A Handbook on Proverbs* (New York: UBS, 2000).
- RICHARDS, Larry, RICHARDS, Lawrence O., *The Teacher's Commentary* (Wheaton: Victor Books, 1987).
- ROOP, Eugene F., *Genesis*, în *Believers Church Bible Commentary* (Scottsdale: Herald Press, 1987).
- SKEHAN Patrick W., DI LELLA Alexander A., *The Wisdom of Ben Sira: A new translation with notes, introduction and commentary* (New Haven: Yale University Press, 1995).
- SPENCE-JONES, H. D. M., *Job*, în *The Pulpit Commentary* (Bellingham: Logos Research Systems, 2004).
- SPENCE-JONES, H. D. M., *Proverbs*, în *The Pulpit Commentary* (Bellingham: Logos Research Systems, 2004).
- SPURGEON, Charles H., *Psalms*, în *Crossway Classic Commentaries* (Wheaton: Crossway Books, 1993).
- *The Open Bible: New King James Version* (Nashville: Thomas Nelson Publishers).
- TOY, Crawford Howell, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Proverbs* (New York: Scribner's Sons, 1899).
- WALVOORD, John F., ZUCK, Roy B., *The Bible Knowledge Commentary: An Exposition of the Scriptures*, vol. 1 (Wheaton: Victor Books, 1983).
- WHITLOCK, Luder G., SPROUL, R. C., WALTKE Bruce K., SILVA Moissă, *Reformation Study Bible: Bringing the Light of the Reformation to Scripture – New King James Version* (Nashville : Thomas Nelson, 1995).
- WILLMINGTON H. L., *Willmington's Bible Handbook* (Wheaton: Tyndale House Publishers, 1997).

## VI. Cărți de specialitate

- ABRUDAN, Dumitru, *Cărțile didactico poetice*, (Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga, 2001).
- ABRUDAN, Dumitru, CORNÎTESCU, Emilian, *Arheologie biblică* (București: EIBMBOR, 1994).
- ABRUDAN, Ioan, *Cultură Managerială* (Cluj-Napoca: Digital Data, 2012).
- ALBULESCU, Ion, *Morală și educație* (Cluj-Napoca: Eikon, 2008).
- ALDEN, Robert L., *Job* (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2001).
- ANANIA, Bartolomeu Valeriu, *Doctor Honoris Causa – Universitatea Babeș Bolyai* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2001).
- ANANIA, Bartolomeu Valeriu, *Introducere în citirea Sfintei Scripturi* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2001).
- ARISTOTEL, *Etica Nicomahică*, trad. Stella Petecel (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988).

- BANU, Ion, *Profeții biblici vorbind filozofiei* (București: Editura Științifică, 1994).
- BASARAB, Mircea, *Interpretarea Sfintei Scripturi în Biserica Ortodoxă* (Cluj-Napoca: Alma Mater, 2005).
- BĂDESCU, Valentin Stelian, *Etica în afaceri* (București: Pro Universitaria, București, 2014).
- BERGSON Henri, *The Two Sources of Morality and Religion* (New York: Doubleday and Co., 1935).
- BLĂJAN, Ștefan, MARIN, Florea, *Iuliu Hațieganu în cuvinte înțelepte* (București: Editra Medicală, 1984).
- BOBOC, Raluca, *Reprezentări ale corpului în imaginarul biblic: Cartea Proverbelor* (Oradea: Ratio et Revelatio, 2015).
- BRĂTESCU, Gheorghe, *Etica medicală* (București: Editura Științifică, 1969).
- BRECK, John, *Darul sacru al vieții* (Cluj- Napoca: Patmos, 2003).
- BUCHIU, Ștefan, *Ortodoxie și secularizare* (București: Libra, 1999).
- BURCEA, Nelu, *Etica în afaceri: o perspectivă teologică* (București: Editura Universitară, 2010).
- CARREL, Alexis, *Omul, ființă necunoscută*, trad. Lia Busuiocanu (București: Tedit F.Z.H., 1998).
- CHERRY, Reginald B., *Healing Prayer: God's Divine Intervention in Medicine, Faith, and Prayer* (Nashville: Thomas Nelson, 1999).
- CHIRILĂ, Ioan, *Fragmentarium exegetic filonian. Nomothetica. Repere exegetice la Decalog*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Limes, 2003).
- CHIRILĂ, Ioan, *Sfânta Scriptură – Cuvântul cuvintelor* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2010).
- CHIRILĂ, Pavel, *Conceptul de medicină creștină* (București: Editura Christiana, 2001).
- CHIRILĂ, Pavel, MUNTEANU Teofan, *Psihologia în textele Sfintei Scripturi* (București: Christiana, 2012).
- CHIRILĂ, Pavel, MUNTEANU, Teofan, *Psihologia în textele Sfintei Scripturi* (București: Christiana, 2012).
- CHIRILĂ, Pavel, *Vindecarea* (București: Christiana, 2009).
- CHIȚESCU, Nicolae, *Problema Educației la popoarele vechi* (București: Cartea de aur, 1939).
- CLEMENT, Olivier, *Întrebări asupra omului* (Alba Iulia: Episcopia Ortodoxă Română Alba Iulia, 1997).
- COBIANU, Elena, *Etică și politică în antichitate* (București: Arvin Press, 2003).
- COBIANU, Elena, *Interdisciplinaritatea eticii*, (București: Printech, 2000).
- Codul de procedură civilă, Legea nr.134/2010, Ministerul Justiției, Ed. oficială 2012 (Onești: Magic Print, 2012).
- COJOCARU, Aurel, *Istoria Medicinii*, vol. 1 (Târgu-Mureș: Universitatea de Medicină și Farmacie Târgu-Mureș, 1995).
- COMAN, Constantin, *Dreptatea lui Dumnezeu și dreptatea oamenilor*, (București: Editura Bizantină, 2010).

- COSMA, Sorin, *Virtutea și razele ei de lumină*, (Reșița: Banatica, 1999).
- COSTINER, Maria, *Timp Psihologic – aspecte patologice* (București: Editura Medicală, 1978), 118.
- CRANE, Andrew, MATTEN, Dirk, *Business Ethics. A European Perspective*, (Oxford: Oxford University Press, 2004).
- DANION, Vasile, *Despre înfruntarea bolii* (București: Sophia, 2004).
- DE BEAUREGARDE, Marc Antoine Costa, *Rugați-vă neîncetat*, trad. Rodica Buga și Nicolai Buga (București: EIBMBOR, 1998).
- DELEANU, Ioan, *Drepturile fundamentale ale părților în procesul civil* (București: Universul Juridic, 2008).
- DULCAN, Dumitru Constantin, *Către noi înșine*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Eikon, 2010).
- DULCAN, Dumitru Constantin, *Inteligența materiei* (Cluj-Napoca: Eikon, 2009).
- DURA, Nicolae, *Propovăduirea Cuvântului și Sfintele Taine. Valoarea lor în lucrarea de Mântuire* (București: EIBMBOR, 1998).
- ELIADE Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. 1 (București: Editura științifică, 1991).
- EMESE, Florian, *Dreptul familiei* (București: C.H. Beck, 2011).
- FEINBERG, John S., Paul D. FEINBERG, *Ethics for a Brave New World* (Wheaton: Crossway Books, 1993).
- FELEA, Ilarion V., *Pocăința* (București: Scara, 2000).
- GEISLER, Norman L., *Filozofia religiei*, trad. R.A. Audra și C. Brereton (Oradea: Cartea Creștină, 1999).
- George Edward MOORE, *Principia Ethica* (London: Cambridge University Press, 1959).
- GOLDBERG, Louis, *Proverbs* (Chicago: Moody Bible Institute, 1983).
- Goleman, Daniel, *Inteligența emoțională*, trad. Irina-Margareta Nistor, Curtea Veche Publishing, București, 2001
- GOLEMAN, Daniel, *Inteligența emoțională*, trad. Irina-Margareta Nistor (București: Curtea Veche, 2001).
- HARGHEL, Cristian, HARGHEL, Adrian, *Medicina iubirii* (București: Andreas Print, 2016).
- HAȚIEGANU, Iuliu, *Tratat de semiologie și patologie medicală*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Cartea Românească, 1934).
- HENKEL, Jurgen, *Îndumnezeire și etica iubirii în Spiritualitatea ortodoxă: Asctica și Mistica părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. Ioan Jr. Ică (Sibiu: Deisis, 2006).
- HERACLIT DIN EFES, *Antologie filozofică. Filosofia antică*, vol. 1 (București: Minerva, 1975).
- ICĂ, Ioan Jr., MARANI, Germano, *Gândirea socială a Bisericii – Fundamente, documente, analize, perspective* (Sibiu: Deisis, 2002).
- IVANEȘ, Stela-Maria, IVANEȘ, Constantin, *Către noi înșine*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Eikon, 2013).

- KNIGHT, Judson, MCCONNELL, Stacy A., BAKER, Lawrence W., *Ancient Civilizations: Almanac*, vol. 1 (Detroit: UXL, 2000).
- KNOWLES, Andrew, *The Bible Guide* (Augsburg: Minneapolis, 2001).
- KORTNER, Ulrich H.J., *Curs fundamental de etica îngrijirii*, vol. 1 (Sibiu: Schiller, 2012).
- LARCHET, Jean-Claude, *Creștinul în fața bolii, suferinței și morții* (București: Sophia, 2006).
- LARCHET, Jean-Claude, *Creștinul în fața bolii, suferinței și morții* (București: Sophia, 2006).
- LELORD, Francois, ANDRE, Christophe, *Cum să ne purtăm cu persoanele dificile*, trad. Camelia Balamaci (Iași: Trei, 1998).
- LEMASTERS, Philip, *Credința uitată: vechi adevăruri din răsăritul creștin pentru creștinii contemporani*, trad. Mădălin Enciu (Iași: Doxologia, 2016).
- MACARTHUR, John Jr., *The MacArthur Study Bible* (Nashville: Word Pub., 1997).
- MANTZARIDIS, Georgios, *Morala creștină* (București: Editura Bizantină, 2006).
- MARGA, Andrei, *Argumentarea* (Cluj-Napoca: Fundația Studiilor Europene, 2006), 26.
- MIHAELA, Tăbârcă, *Drept procesual civil, Teoria Generală*, vol. 1 (București: Universul Juridic, 2013).
- MIHĂLCESCU, Irineu, *Păcatul original și urmările lui* (Huși: Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994).
- MINCU, Ion, *Filozofie și Medicină* (București: Ed. Medicală, 1978).
- MLADIN, Nicolae, *Poruncă și libertate: prelegeri de morală ortodoxă*, (Cluj-Napoca: Renașterea, 2013).
- MUREȘAN, Vianu, *Heterologie, Introducere în etica lui Levinas* (Cluj-Napoca: Limes, 2006).
- PAVEL, Aurel, *Vechiul Testament – perspective misionare* (Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga, 2002).
- PAVELCU, Vasile, *Metamorfozele lumii interioare* (Iași: Junimea, 1976).
- PÂNDARU, Mariana, CIOATĂ, Dan, *Medicina ca misiune* (Deva: Călăuza, 2014).
- PLĂIAȘ, Ioan, *Negocierea afacerilor* (Cluj-Napoca: Risoprint, 2007).
- RICHARDS, Lawrence O., *The Bible Readers Companion* (Wheaton: Victor Books, 1991).
- ROBERTS, Alexander, James DONALDSON *The Ante-Nicene Fathers 7* (Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997).
- SAFTA-ROMANO, Eugeniu, *Arhietipuri Juridice în Biblie*, (Iași: Polirom, 1997).
- SÂRBU Tănase, *Etică: Valori și Virtuți morale* (Iași: Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005).
- SEMEN, Petre, *Arheologia Biblică în actualitate* (Iași: Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1997).

- SEN, Amartya, *Dezvoltarea ca libertate*, trad. Cristina Ionescu și Nora Chiriță (București: Editura Economică, 2004).
- SOLOMON, R. C., *Ethics and excellence. Cooperation and Integrity in Business* (Oxford: Oxford University Press, 1993).
- SPINOZA, Baruch, *Etica* (București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981).
- SPROUL, Robert Charles, *Following Christ* (Wheaton: Tyndale House Publishers, 1996).
- STĂNILOAE, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (Craiova: Editura Mitropoliei Olteniei, 1987).
- STĂNILOAE, Dumitru, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului* (Craiova: Omniscope, 1993).
- STĂNILOAE, Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 1 (București: EIBMBOR, 1996).
- STĂNILOAE, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie* (Cluj-Napoca: Dacia, 1993).
- STEGĂROIU, Dan C., *Bazele dinamicii relaționale pentru conducători* (Cluj-Napoca: Risoprint, 2007).
- STEWART, Gary, *Basic Questions on Alternative Medicine: What Is Good and What Is Not?* (Grand Rapids: Kregel Publications, 1998).
- VAMOSH, Miriam Feinberg, *Hrana din timpurile biblice* (București: Editura Societății Biblice Interconfesionale din România, 2009).
- VLACHOS, Hierotheos, *Boala și tămăduirea sufletului în tradiția ortodoxă* (București: Sofia, 2002).
- WIERSBE, Warren W., *Be Patient – An Old Testament Study* (Wheaton: Victor Books, 1996).
- WIERSBE, Warren W., *Be Skillful – An Old Testament Study* (Wheaton: Victor Books, 1996).

## VII. Studii de specialitate publicate în reviste sau volume colective

- ABRUDAN, Ioan, „Religia ca sursă de inspirație pentru management,” *RMIE* 3 (2013).
- ANANIA, Bartolomeu, „Cuvânt de înțelepciune,” în *Medicii și Biserica*, vol. 7, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca, Renașterea, 2009).
- BARTON, John, „Approaches to Ethics in the Old Testament,” în *Beginning Old Testament Study*, ed. John Rogerson (St. Louis: Charlice Press, 1998); Eryl W. DAVIES, „The Bible in Ethics,” în *The Oxford Handbook of Biblical Studies*, ed. J.W. Rogerson and Judith M. Lieu (New York: Oxford University Press, 2006).
- BOBRINSKOY, Boris, „Chipul lui Dumnezeu în centrul tainei persoanei,” în *Bioetica și taina persoanei: perspective ortodoxe* (București: Editura Bizantină, 2006).
- BRĂTESCU, Gheorghe, „Medicina și Filozofia în Antichitate,” în *Filozofie și Medicină* (București: Editura Medicală, 1978).

- BUIA, Ana Maria, „Teologie și morală în etica de afaceri – Rolul viziunii creștin-ortodoxe în regândirea sistemului economic mondial,” *T* 8 (2014).
- CHERRY, Mark J. și Ana S. ILTIS, „De ce bioetica creștină ortodoxă a lui H. Tristram Engelhardt jr. este atât de anticulturală,” în *La temeliile bioeticii creștine: eseuri critice asupra gândirii lui H. Tristram Engelhardt jr.*, ed. Ana Smith Iltis, Mark J. Cherry, Maria Aluaș, Cezar Login și Dumitru Vanca (Cluj-Napoca: Renașterea, 2011).
- CHIALDA, Mircea, „Îndatoriri moral-sociale după Decalog,” *ST* 9-10 (1956).
- CHIRILĂ, Ioan „Bioetica seculară – Bioetica teologică – Sfânta Scriptură,” în *Medicină și Teologie*, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012).
- CHIRILĂ, Ioan, „«Viul – Ființă» și legile seculare ale vieții,” în *Medicii și Biserica*, vol. 5, ed. Mircea Gelu-Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2007).
- CHIRILĂ, Ioan, „Etică/morală, etnie și confesiune. Relevanțe biblice,” în *Ethos și Etnos, Aspecte teologice și sociale ale mărturiei creștine*, ed. Ștefan Iloaie (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2008).
- CHIRILĂ, Ioan, „Hrana Duhovnicească și hrana trupească – despre cumpătare și sănătate,” în *Medicii și Biserica*, vol. 2 , ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2004).
- CHIRILĂ, Ioan, „Kavod și Şekina – Slava lui Dumnezeu spre luminarea creaturii,” *AFTOCJ* 17 (2013-2014).
- CHIRILĂ, Ioan, „Omul, o unitate care moare pe părți?,” în *Medicii și Biserica*, vol. 7, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2009).
- CHIRILĂ, Ioan, „Repere pentru o lectură duhovnicească a Sfintei Scripturi în viziunea exegetică a Sfântului Vasile cel Mare,” în *Studia Basiliana* (București: Basilica, 2009).
- CHIRILĂ, Ioan, „Sfânta Liturghie – o slujire care transcende moartea,” în *Medicii și Biserica*, vol. 6, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2008).
- CHIRILĂ, Ioan, „Sfânta Liturghie – o slujire care transcende moartea,” în *Medicii și Biserica*, vol. 6, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2008).
- COMAN, Ioan G., „Elogiul minții conducătorului în omilia a XII-a a Sfântului Vasile cel Mare, intitulată «La începutul Proverbelor»”, în *Sfântul Vasile cel Mare închinare la 1630 de ani* (București: Basilica, 2009).
- Constantin GALERIU, „Sensul creștin al pocăinței,” *ST* 9-10 (1967).
- DEEL, Katharine J., „Wisdom,” în *Biblical Studies* ed. J.W. Rogerson, Judith M. Lieu (New York: Oxford University Press, 2006).
- DUMESNIL, René, „La médecine chez les Juifs,” în *Histoire Illustrée de la Médecine* (Paris: Librairie Plon, 1935).
- FRUNZĂ, Mihaela, „Considerații etice despre terapia prin rugăciune,” în *Etică și cultură profesională*, ed. Ion Copoeru, Nicoleta Szabo (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008).

- GUTHRIE, Douglas, *Medicine in the Bible*, in *A History of Medicine* (London: Thomas Nelson, 1960).
- HIFFLER, Claude, „Medicul în fața bolii și a morții – O poartă deschisă către lumea nevăzută”, în *Bioetica și taina persoanei: perspective ortodoxe*, (București: Editura Bizantină, 2006).
- HIFFLER, Claude, „Suntem din lume dar nu ai lumii,” în *Bioetica și taina persoanei: perspective ortodoxe* (București: Editura Bizantină, 2006).
- IACOB, Ramona, „Opinia studenților. Medicină și religie”, *Revista Română de Bioetică* 1 (2005).
- JURCA, Eugen, „Suferința psihologică și Sacramentul Reconcilierii,” în *Suferință și terapie: perspective teologice*, ed. Florin Dobrei (Alba Iulia: Reîntregirea; Deva: Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013).
- KEE, Howard Clark, „Medicine and Healing”, în *ABD*, vol. 4, ed. David Noel Freedman (New York: Doubleday, 1996), 661.
- KORTNER, Ulrich H.J., *Curs fundamental de etica îngrijirii*, vol. 1 (Sibiu: Schiller, 2012).
- MCGUCKIN, John, „Preocuparea cu studiul și harul străvederii duhovnicești; Problema înțelepciunii în tradiția ortodoxă, Ortodoxia,” *O* 2 (2013).
- MINCU, Ion, „Problema alimentației în epoca contemporană,” în *Filozofie și Medicină* (București: Editura Medicală, 1978).
- MISSATKINE, Serge, *Mistica Vechiului Testament*, în *Enciclopedia doctrinelor mistice* 1 (Timișoara: Amacord, 1997).
- MIU, Nicolae, „Psihologia sănătății,” în *Medicină și Teologie – în Honorem prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta*, (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012).
- NICOLESCU, Basarab, „Antropocen și terțul ascuns,” *T* 19 (2014).
- ROBERTI, Jean-Claude, „Moartea ușoară,” în *Bioetica și taina persoanei: perspective ortodoxe* (București: Bizantină, 2006).
- SĂHLEANU, Vasile, „Medici în mișcarea de idei a secolelor al XIX-lea și al XX-lea,” în *Filozofie și Medicină* (București: Editura Medicală, 1978).
- SEMEN, Petre, „Revelarea lui Dumnezeu în lume prin cuvânt,” *RT* 1 (2010).
- SIBANA, Alexandra, „Despre etica juridică a practicienilor din domeniul dreptului”, în *Etică și cultură profesională*, ed. Ion Copoeru, Nicoleta Szabo (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008).
- STAMATIN, Laurențiu Nicolae, „Căsătoria în lumina Vechiului Testament,” *C* 1-2 (2016).
- TOFANĂ, Stelian, „Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi – O viziune Hrisostomică mereu actuală,” în *Un neobosit slujitor al Bisericii Preasfințitul Episcop-Vicar Vasile Someșanul*, ed. Ioan Chirilă și Cristian Bârsu (Cluj-Napoca: Renașterea, 2008).
- VOICU, Diacon Constantin, „Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei,” *MA* 3-5 (1975).

### **VIII. Resurse electronice**

- Adam CLARKE, *Proverbs*, în *Clarke's Commentary* (Oregon: Ages Software, 1999): [http://media.sabda.org/alkitab-11/LIBRARY3/CLA\\_VOL3.PDF](http://media.sabda.org/alkitab-11/LIBRARY3/CLA_VOL3.PDF).
- <http://www.jen.ro>.
- [http://www.jen.ro/etica\\_files\\_0.html](http://www.jen.ro/etica_files_0.html).
- <https://dexonline.ro/>.



ISBN: 978-606-37-0737-7